

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

2025-yil 1(2)-son

TORCG

**“IJTIMOIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-
INNOVATSION TADQIQOTLAR”**

ilmiy-metodik jurnali

Bosh muharrir:

Boltaeva Mohichehra

Tahrir hay'ati:

07.00.00 - Tarix fanlari

- Ergasheva Yulduz — Tarix fanlari doktori, professor
- Zununova Gulchehra — Tarix fanlari doktori, professor
- Kurbonova Zemfira — Tarix fanlari doktori, professor
- Askar Jumashayev — Tarix fanlari doktori, professor
- Nurjanov Sabit Uzakbayevich — Tarix fanlari doktori, katta ilmiy xodim
- Xaydarov G'ayratbek Mirzapulatovich — Tarix fanlari doktori, dotsent
- Seydametova Gulnara Utarbayeva — Tarix fanlari falsafa doktori, dotsent
- Nasirov Bunyod — Tarix fanlari falsafa doktori, dotsent
- Sulaymanov Salamat Arepbayevich — tarix fanlari doktori, dotsent
- Tangirbergenova Kalligul — tarix fanlari nomzodi, dotsent
- Akimniyazova Gulnaz Abdinayimovna, tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00 - Falsafa fanlari

- Yaxshilikov Juraboy Yaxshilikovich — Falsafa fanlari doktori, professor
- Saitkasimov Akbar Isaxanovich — Falsafa fanlari doktori, professor
- Musaev Odil Raxmatovich — Falsafa fanlari doktori, professor
- Suvanov Ilxom Abduxalilovich — Falsafa fanlari doktori, katta ilmiy xodim
- Alima Berdimuratova — Falsafa fanlari doktori, professor
- Kabulniyazova Gulchehra Tashpulatovna — Falsafa fanlari doktori, professor
- Siddikov Ilyos — Falsafa fanlari doktori, dotsent

10.00.00 - Filologiya fanlari

- Zakirova Soxiba — Filologiya fanlari doktori, dotsent
- Ganiyeva Shodiya Azizovna — Filologiya fanlari doktori, dotsent
- Soatova Nodira — Filologiya fanlari doktori, professor
- Kobilova Zeboxon Bakirovna — Filologiya fanlari doktori, professor
- Teshaboyev Dilmurod Raxmadjonovich -
Filologiya fanlari doktori DSc, dotsent

13.00.00 - Pedagogika fanlari

- Jo'rayev Risbay Xaydarovich — Pedagogika fanlari doktori, akademik
- Turgunoy Egamberdiyeva — Pedagogika fanlari doktori, akademik
- Ibragimov Xolboy Ibragimovich — Pedagogika fanlari doktori, akademik
- Turakulov Olim Xolbutayevich — Pedagogika fanlari doktori, professor
- Abdullayeva Barno Sayfutdinovna — Pedagogika fanlari doktori, professor

- Ismoilov Temur Islamovich — Pedagogika fanlari doktori, professor
- Umid Negmatovich Xo'jamqulov — Pedagogika fanlari doktori, professor
- Isakulova Nilufar — Pedagogika fanlari doktori, professor
- Jumanəzova Muxayyo Tojiyevna — Pedagogika fanlari doktori, dotsent

19.00.00 - Psixologiya fanlari

- Abdullayeva Dilbar — Psixologiya fanlari doktori, professor
- Atabayeva Nargis Batirovna — Psixologiya fanlari doktori, dotsent,
- Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti
- Umarov Baxriddin Mengboyevich — Psixologiya fanlari doktori, professor
- Shamshetova Anjima Karamaddinovna — Psixologiya fanlari doktori, dotsent
- Norbekova Barno — Psixologiya fanlari falsafa doktori, dotsent
- Abdumajidova Dildora — Psixologiya fanlari falsafa doktori, dotsent

23.00.00 - Siyosiy fanlar

- Jo'raqulov Furqat Norjigitovich — Siyosiy fanlar doktori, professor
- Axmedov Husniddin Alikulovich — Siyosiy fanlar doktori, professor
- Musaev Mansur Tursunpulatovich — Siyosiy fanlar doktori, katta ilmiy xodim Ravshanov
- Fazluddin Ravshanovich — Siyosiy fanlar doktori, dotsent

22.00.00 - Sotsiologiya fanlari

- Xolbekov Abdug'ani Jumanazarovich — Sotsiologiya fanlari doktori, professor
- Sodiqova Shoxida Marxaboyevna — Sotsiologiya fanlari doktori, professor
- Gabdrahmanova Gulnara Faatevna — Sh. Marjani nomidagi Tarix instituti, Tatariston Respublikasi Fanlar akademiyasi, Sotsiologiya fanlari doktori, professor
- Kamalova Xatira Sabirovna — Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent

---

"Ijtimoiy-gumanitar sohada ilmiy-innovatsion tadqiqotlar" - bu ilmiy-metodik jurnal bo'lib, O'zbekistonda 2024-yildan beri nashr etilmoqda. Jurnal har chorakda bir marta, yiliga 4 marta chop etiladi. Ushbu jarayonga talabga ko'ra muassislar va tahrir hayati bilan birgalikda kelishgan xolda o'zgartirish kiritish mumkin.

MUNDARIJA

09.00.00 - Falsafa.....	6
YOSHLARDA ESTETIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA MILLIY QADRIYATLARNING TUTGAN O‘RNI	6
Suvanova Dilnura Kurbanovna	6
Qoraboyev Suxrob Mustafakulovich.....	6
ANTIK DAVR FALSAFASIDA INSON MUAMMOSINING TAHLILI.....	11
G.T. Kabulniyazova.....	11
13.00.00 – Pedagogika	15
SHTURM- LIUVILL OPERATORI PARAMETLARINI TIKLASHDA SPEKTRAL BERILGANLARNI ALMASHTIRISH MASALASI.....	15
Rabimkul Abdunazarov	15
OLIY TALIM MUASSASALARIDAGI TA’LIM SIFATINI OSHIRISH XALQARO STANDARTLARNI QO’LLASH.....	22
Hamdamov Yusufjon Mahammadjon o’g’li.....	22
TEXNIKA OLIY O‘QUV YURTLARIDA IMITATSION-VARIATIVLIK ASOSIDA O‘QITISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	26
Obidov Jamshidbek G‘ayratjon o‘g‘li	26
BOSHLANG‘ICH SINF “O‘QISH SAVODXONLIGI” DARSLARIDA O‘QUVCHILARNING MANTIQUIY FIKRLASH QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI	32
Sayfiddinova Jamila Ziyodaulla qizi	32
Asrorova Madina Orzuyevna.....	32
10.00.00 - Filologiya	38
XORAZM MATBUOTI TARIXIDAN	38
Iqboloy Adizova Istamovna.....	38
NAVOIY-FONIYNING TURKIY VA FORSIY G‘AZALLARIDA IRFONiy G‘OYALAR TALQINI.....	48
Bekova Nazora	48
O‘ZBEK TILIDAGI ERGASH GAPLI QO‘SHMA GAPLARNING NAZARIY ASOSLARI	57
Teshaboyev Dilmurod Raxmadjonovich	57
SHOIRA LIRIKASIDA KO‘NGUL OBRAZI VA TASVIR MAHORATI	62
Eshonqulova Surayyo Isomiddinovna	62
BADIIY MATNDA OKKOZIONALIZMLARNING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI.....	72
Ibragimov Xayrulla Hamdamovich	72
G‘AFUR G‘ULOM SHE’RIYATIDA MILLIY G‘URUR VA IFTIXOR TUYG‘ULARI TASVIRI	76
Tozagul Matyoqubova.....	76
ALISHER NAVOIY IJODIYOTIDA TELBALIKNING MOTIVLASHTIRILISHI	82
Rajabova Ma’rifat Baqoyevna.....	82

SAKKOKIY IJODIDA QUR'ONI KARIM OYATLARIGA MUROJAAT	88
Israilov G'ayrat Boyzoq o'g'li	88
19.00.00 – Psixologiya	92
O'SMIR O'QUVCHILARDA XAVOTIRLANISHGA BERILUVCHANLIKNI ANIQLASHNING USLUBIY ASOSLARINI SHAKLLANTIRISH	92
Alimbayeva Shaxlo Tursunovna	92
22.00.00 – Sotsiologiya	100
ZAMONAVIY TADQIQOTLARDA DINIY AN'ANALARNI O'RGANISHDAGI YONDASHUVLAR.....	100
Abdulfaizova Durdona Ikromjon qizi.....	100

22.00.00 – Sotsiologiya

ZAMONAVIY TADQIQOTLARDA DINIY AN'ANALARNI O'RGANISHDAGI YONDASHUVLAR

Abdulfaizova Durdona Ikromjon qizi
“University of economics and pedagogy”
NOTM o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada marosim va an'ana tushunchalari tahlil qilinib, ularning xalq madaniyatidagi o'rni, tarixiy jarayonlardagi o'zgarishi va zamonaviy davrdagi ahamiyati ko'rsatilgan. Diniy e'tiqodlar, urf-odatlar va marosimlarning xalq hayotidagi davomiyligi, ularning islom dinining kirib kelishi bilan sinkretlashishi jarayoni alohida ta'riflangan. O'zbekistonning tarixiy va madaniy rivojlanishida diniy marosimlarning ijtimoiy roli hamda ularning xalq madaniyati bilan o'zaro ta'siri ko'rsatilgan. Tadqiqotda o'zbek xalqining qadimiy va zamonaviy diniy marosimlari, ular orasidagi o'zaro bog'liqlik va milliy xususiyatlar muhim ilmiy nuqtai nazardan tahlil etilgan. Maqola o'zbek diniy an'analari va marosimlarining o'ziga xos xususiyatlarini va ularning jamiyatdagi o'rni haqida chuqur ilmiy tahlil olib borilgan.

Kalit so'zlar: Diniy an'ana, marosim, e'tiqod, diniy urf-odatlar, islom, qadimgi dinlar, milliy madaniyat, madaniy meros, dinshunoslik, diniy marosimlar, o'zbek madaniyati.

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ИЗУЧЕНИЮ РЕЛИГИОЗНЫХ ТРАДИЦИЙ В НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЯХ

Аннотация: В статье анализируются понятия обрядов и традиций с указанием их места в народной культуре, изменения в исторических процессах и значения в современную эпоху. Отдельно описана преемственность религиозных верований, обычаев и обрядов в жизни народа, процесс их синкретизации с приходом ислама. Показана социальная роль религиозных обрядов в историческом и культурном развитии Узбекистана, а также их взаимодействие с народной культурой. В исследовании анализируются древние и современные религиозные обряды узбекского народа, взаимосвязи между ними и национальные особенности с важной научной точки зрения. В статье проведен углубленный научный анализ особенностей узбекских религиозных традиций и обрядов и их места в обществе.

Ключевые слова: религиозная традиция, ритуал, вера, религиозные обычаи, ислам, древние религии, национальная культура, культурное наследие, религиозоведение, религиозные обряды, узбекская культура.

APPROACHES TO STUDYING RELIGIOUS TRADITIONS IN MODERN RESEARCH

Abstract: the article analyzes the concepts of ritual and tradition and shows their place in folk culture, their change in historical processes and their importance in the modern era. The duration of religious beliefs, customs and rituals in the life of the people, the process of their syncretization with the introduction of the Islamic religion, is described separately. In the historical and cultural development of Uzbekistan, the social role of religious rituals and their interaction with the culture of the people are shown. The study analyzed the ancient and modern religious rites of the Uzbek people, the relationship between them and national characteristics from an important scientific point of view. The article is an in-depth scientific analysis of the peculiarities of Uzbek religious traditions and rituals and their place in society.

Keywords: religious tradition, ritual, belief, religious traditions, Islam, ancient religions, national culture, cultural heritage, religious studies, religious ceremonies, Uzbek culture.

Kirish. Har bir xalqning boshqasidan ajratib turuvchi muhim etnografik belgilaridan biri uning marosimlari hisoblanadi. Marosim inson hayotida moddiy va ma'naviy talab va ehtiyoj orqali yuzaga keladigan ijtimoiy hodisadir. Har qanday marosim u yoki bu xalqning ma'lum bir tarixiy taraqqiyoti bosqichidagi ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy hamda madaniy rivojlanish darajasini ko'rsatuvchi asosiy belgilarni o'zida mujassamlashtirgan holda vujudga keladi va yashaydi. Boshqacha tarzda aytadigan bo'lsak, marosim umum tomonidan qabul qilingan ramziy harakatlarga ega bo'lgan hayotiy tadbiridir.

O'tgan XX asr so'nggi choragidan boshlab dunyo miqyosida etnolog va sotsial antropologlar tomonidan marosimlarni xalq madaniyatining fenomeni tarzida o'rganishga alohida e'tibor qaratildi va aynan mazkur mavzu doirasida bajarilgan ilmiy tadqiqotlar fandagi dolzarb mavzulardan biri tarzida e'tirof etila boshlandi. Ayniqsa so'nggi o'n yilliklarda dunyo miqyosida kechayotgan globallashuv jarayonlari etnik xususiyatlarni saqlanib qolish omillari va milliy marosimlarni tadqiq etish masalasini dolzarb muammolar tarzida kun tartibiga qo'yilishiga sabab bo'lmoqda.

Urf-odatlar, marosimlar tarixan shakllangan va avloddan-avlodga o'tib boradigan, ko'pchilik tomonidan qabul qilingan va doim takrorlanib turadigan xatti-harakat, xulq-atvor normalari va ko'nikmalaridir. Ularning shakllanishiga xalqning bosib o'tgan tarixiy yo'li, xo'jalik yuritishning o'ziga xosligi, tabiiy muhit kabi bir qator omillar ta'sir ko'rsatadi. Har bir davr kishilarining ehtiyojlariga javob tariqasida yangi urf-odat va marosimlarni shakllantirishi mumkin. Mustaqillik sharofati o'laroq paydo bo'lgan va qayta tiklanayotgan urf-odat va marosimlar bunga misol bo'la oladi.

"An'ana" - ([lotincha](#): tradition - davomiylik) - ijtimoiy-madaniy merosning uzoq vaqt davomida odamlar otadan bolaga qoldiradigan, odatga aylangan, o'sha jamiyatning yoki ijtimoiy guruhning qadriyatlar tizimi bilan qoidalariga bog'langan qismi. An'ana nafaqat merosning shakllarinigina emas, balki ijtimoiy meros jarayoni va uning usullarini ham o'z ichiga oladi. An'ana - o'tmishdan kelajakka meros qoladigan, avloddan avlodga o'tadigan, jamiyat hayotining turli sohalarida namoyon bo'ladigan moddiy va ma'naviy qadriyat bo'lib, u milliy, madaniy, maishiy, ijtimoiy-siyosiy, diniy va boshqa turlarga bo'linadi. An'analarda xalqlarning tarixiy rivojlanishi jarayonida shakllanadi. Odamlarning turmush tarzi, moddiy sharoitlari turli an'analarning shakllanishiga ta'sir qiladi. Muayyan ijtimoiy tartib-qoidalar, axloq me'yorlari, urf-odat, marosim va boshqalar an'ana sifatida namoyon bo'ladi. An'analarni:

- a) ijtimoiy-tarixiy hodisa;
- b) jamiyat hayotidagi jarayonlarning tarkibiy qismi;
- v) kishilar hayoti va faoliyatini belgilash mezoni;
- g) jamiyat va odamlarni boshqarishning ma'naviy omillaridan biri sifatida tavsiflash mumkin.

An'analarda yoshlarni tarbiyalash, ularni keksa avlod tajribalariga o'rgatish vositasi hamdir. Har bir davrning o'z an'analari bo'lib, vaqt o'tishi bilan o'zgarib, mazmunan boyib boradi, ba'zilari yo'qoladi, yangilari vujudga keladi. Shuningdek, bir zamonning an'analari ikkinchi zamonga mos kelmasligi mumkin. Davr talabiga javob bermaydigan an'analarda unutiladi.

Har bir xalqning an'analarda o'sha xalqning turmush tarzi, madaniy kamolot darajasi, milliy ong va qiyofasi ham aks etadi. Bir hudud aholisi yoki xalqiga xos an'analarga har xil mafkuraviy nuqtai nazardan yondoshish, boshqa hudud yoki xalq nuqtai nazaridan baholash noto'g'ri. O'zbekiston mustaqillikka erishgandan so'ng sobiq sho'rolar tuzumida joriy etilgan

an'anaviy bayram va tantanali kunlarning ko'plari o'z ahamiyatini yo'qotdi. O'zbek xalqining qadimdan tarkib topgan, hozir ham keng amal qilinadigan an'analari bor. Bular jumlasiga keksalarga hurmat, qarindosh-urug', mahalla-ko'y bilan oqibatli, yaqin aloqada bo'lish, el-yurtga sadoqat, hashar, mehmondo'stlik, nonni e'zozlash va boshqalar kiradi. O'zbekistonda Navro'z, Mustaqillik kuni, Konstitutsiya kuni, Ro'za hayiti, Qurbon hayiti va boshqa xalq bayramlari yaxshi an'analari sifatida hayotga singib ketgan.

"Marosim" tushunchasiga ikki xil ta'rif yoki yondashuv mavjud. Birinchi ma'nosi "diniy yoki an'anaviy urf-odatlar munosabati bilan o'tkaziladigan ma'raka, yig'in" bo'lib, unga diniy marosimlar, to'y marosimlari, dafn marosimi va boshqalar kiradi. Ikkinchi ma'nosida "tananalar bilan o'tkaziladigan rasmiy yig'in" tushuniladi. Bunda yubileylar, mukofot berish marosimi, ziyoratgohlarning ochilish marosimlari va boshqalar misol bo'la oladi.

Mazmuniga ko'ra dunyoviy va diniy, tarqalishi doirasi yoki sohibiga ko'ra milliy, mintaqaviy va umuminsoniy urf-odat va marosimlar mavjud. Diniy an'ana va e'tiqodlar o'zaro uzviy hamda izchildir. Shu bilan birga, qo'shni xalqlarda bir xil, tutash e'tiqodlar va ma'budalar bo'lishi tabiiy, chunki ularda mifologiya, folklor, yaxshi va yomon ilohiy kuchlar va marosimlar bir xil yoki o'xshash bo'lgan. Bir mintaqada xalqlarida qadimgi diniy topinishlarning quramasi asosida yangi diniy tasavvurlar va e'tiqodlar vujudga kelishi tabiiy bo'lib, muayyan darajada tegishli aqidalar vujudga kelgan.

Diniy marosimlar - fuqarolarning diniy ta'limotlardan, ularning qonun-qoidolari va aqidalaridan kelib chiqadigan diniy faoliyat va xatti-harakatlari bo'lib, mazkur marosimlar diniy e'tiqod, ibodatning amaldagi ko'rinishi hamda barcha dinlarning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Diniy marosimlar diniy tasavvur va sig'inishlar orqali vujudga kelgan.

Adabiyotlar tahlili: Mavzuning o'rganilganlik darajasi haqida so'z yuritadigan bo'lsak avval H.Homidov, S.Hasanov, M.Isxoqov, J.Yo'ldoshev, S.Nishonova, O.Musurmonova, N.Mahmudova, A.Asqarov singari o'zbekistonlik olimlar, A.O.Makovelskiy, M.Boys kabi olimlar ushbu sohada ish olib borganlar.

Taniqli avestashunos olimi Meri Boysning zardushtiylik tadqiqotlariga bag'ishlangan "Zardushtiylik urf-odat an'ana va marosimlar" nomli asari 1979-yilda nashr qilingan. Meri Boys o'zining ushbu kitobida zardushtiylik dini vujudga kelgandan to hozirgi kungacha bo'lgan davrini zardushtiy jamoalarining urf-odat an'ana va marosimlarini yoritib berishga harakat qiladi.

Dunyo dinlarini o'rganish jarayonida ularning barchasida marosimlarning o'ziga xos tizimi shakllanganiga guvoh bo'lish mumkin. Insonning tug'ilishi, oila qurishi va vafotiga doir urf-odatlar ana shu marosimlar tizimining asosiy elementlari hisoblanadi. Dafn marosimlari insoniyat hayotida muhim o'rin tutganligi bois dunyo dinlarining barchasida mazkur marosimlarni tartibga solishga qaratilgan qonun-qoidalar majmuasi yuzaga kelgan.

O'zbekiston zaminida qadimdan turli madaniyatlar va diniy e'tiqodlar mavjud bo'lgan. Ta'limotlarning ayrim marosimlari zamonlar o'tishi bilan urf-odatga aylanib, ota-bobolarning udumlari sifatida xalq ongiga singib ketgan. Mazkur marosimlar e'tiqodlar almashinuvi natijasida ham butkul yo'q bo'lib ketmagan, balki xalq turmush tarzining ajralmas qismi sifatida bugungi kunda ham amalda bo'lib kelmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi: Maqola diniy an'analarga oid ilmiy tadqiqotlar, tarixiy manbalar va arxeologik materiallardan foydalanib yozilgan. Tadqiqotning asosiy uslubi tarixiy va madaniy tahlilga asoslangan bo'lib, diniy marosimlarning tarixiy jarayonini, ularning o'zgarishini va zamonaviy o'zbek xalqining diniy an'analariidagi o'ziga xos xususiyatlarni ko'rsatadi. Shu bilan birga, turli dinlar va ularning marosimlarining xalq hayotidagi o'rni tahlil qilingan. Tadqiqotda o'zbek olimlarining ilmiy ishlariga, jumladan H. Homidov, S. Hasanov, M. Isxoqov va boshqa olimlarning ishlari asosida yondashuvlar keltirilgan.

Diniy e'tiqodni barpo etish va uning mavqeini risoladagiday ushlab turish uchun zaruriy va asosiy muhitlardan biri diniy marosim bo'lib, uning jarayoni asosiy g'oyani ifodalashga

qaratilgan bo'ladi. Mazkur e'tiqod davlat maqomiga erishgach, diniy marosim umumxalq darajasiga ko'tariladi va asrlar osha ham insonlar ongiga hukmronlik qiladi. Shohlar bu e'tiqod kuchidan o'z hukmronligini saqlab qolish yo'lida mohirona foydalanadi, zodagonlar qatordan qolmaslikka intiladi, kambag'allar esa, kundalik hayot qiyinchiliklarini unutib, kelgusi hayot lazzati bilan ovunib yuradi. Sidqidildan ishongan alloma va fidoyilar unga hayotini baxshida etib, din yo'lida jonini ayamaydi. Zamonlar o'tishi bilan diniy e'tiqodlar almashib, xalq xotirasidan ko'tarilishi ham mumkin, ammo qadim marosimlar xalq orasida barhayot bo'lib, o'zida uzoq asrlar, ming yilliklar g'oyasi va mohiyatini sehlangan ko'zda saqlagandek maxfiy tutadi. Bu borada diniy an'ana va e'tiqodlarning uzviyligi hamda izchilligi yaqqol ko'zga tashlanadi. Shu bilan birga, qo'shni xalqlarda bir xil, tutash e'tiqodlar va ma'budalar bo'lishi tabiiy, chunki ularda mifologiya, folklor, yaxshi va yomon kuchlar qatoridagi siymolar va marosimlar bir xil yoki o'xshash bo'lgan. Bir mintaqa xalqlarida qadimgi diniy topinishlarning quramasi asosida yangi diniy tasavvurlar va e'tiqodlar vujudga kelishi tabiiy bo'lib, muayyan darajada tegishli aqidalar vujudga keladi, desak ham bo'ladi.

Tahlil va natijalar: Tadqiqotlar natijasida diniy marosimlar va an'analarning ijtimoiy hayotdagi roli va ahamiyati aniqlandi. Din, urf-odatlar va marosimlar har bir jamiyatning madaniyatining asosi bo'lib, ularning shakllanishi va rivojlanishi jamiyatning tarixiy, ijtimoiy va madaniy sharoitlariga bog'liqdir. O'zbek xalqining diniy marosimlari qadim zamonlardan to bugungi kungacha o'ziga xos xususiyatlarga ega. Islom dini kirib kelganidan so'ng ham, o'zbek xalqining an'analari va marosimlari islomiy g'oyalar bilan sinkretlashib, yangi shakllar va mazmunlar hosil qildi. Diniy an'analarning davomiyligi, ularning jamiyatda o'rni va ijtimoiy ahamiyati xalqlar o'rtasida o'zaro o'xshashliklar va farqlarni ko'rsatadi. Xususan, o'zbek xalqining diniy marosimlari xalq hayotiga chuqur singib ketgan va ular xalqning ruhiy va madaniy merosi sifatida saqlanib qolmoqda.

Insoniyat yaratgan moddiy va ma'naviy madaniyat yaxlit bir butunlikni tashkil etadi. Din, tarix, falsafa, qadriyatlar, urf-odat va marosimlar shu moddiy va ma'naviy madaniyatning bo'lishini tashkil etsa, xalq ijodi, dunyoqarashi va fikriy kashfiyotlari esa uning ildizidir. Har qanday madaniy taraqqiyot zamirida ma'lum bir diniy g'oyaga bo'lgan e'tiqod mavjud. Faqat diniy e'tiqodlarni anglash orqaligina sivilizasiyalar taraqqiyotini anglash mumkin. Dunyodagi boshqa xalqlar qatori o'zbek xalqining ham madaniy qadriyatlari, ma'naviy merosining yillar mobaynida Sharqning ma'naviy o'choqlaridan biri bo'lib xizmat qilgan. Bundan tashqari, O'zbekiston hududi g'oyat xilma-xil diniy e'tiqodlar, dinlar, madaniyatlar va turmush tarzlari tutashgan mintaqa hisoblanadi.

Tarixiy manbalar va arxeologik materiallarning guvohlik berishicha, O'rta Osiyoga islom kirib kelguniga qadar ajdodlar e'tiqodi, o'lib qayta tiriluvchi tabiat kulti va agrar kultlar kabi mahalliy kultlar bilan birga zardushtiylik, shomonlik, buddaviylik, moniylik, xristianlik kabi dinlar ham keng tarqalgan. Islom kirib kelganidan keyin ham ushbu e'tiqodlar bilan bog'liq marosim va urf-odatlar xalq hayotidan butkul yo'qolib ketmagan. Ular mahalliy aholi marosim va urf-odatlarida islomiy an'analari bilan sinkretlashgan tarzda saqlanib kelmoqda. Aynan mazkur xususiyat, bir tomondan, o'zbek xalqi an'anaviy turmush tarzining tarixiy asoslari va o'ziga xosligini o'rganishda muhim ahamiyatga molik. Boshqa tomondan esa mintaqadagi islom dini mahalliy xususiyatlarni chuqur ilmiy asosli tarzda o'rganishi imkoniyatini berishi bilan ahamiyatlidir.

Xulosa: Diniy an'ana va marosimlar har bir jamiyatda o'ziga xos bo'lib, ularning davomiyligi va o'zgarishi jamiyatning madaniy va diniy taraqqiyotini aks ettiradi. O'zbek xalqining diniy marosimlari va an'analari tarixiy jarayonlarda shakllanib, o'zaro o'zgarishlarga uchragan bo'lsa-da, ular xalq hayotida mustahkam o'rin tutadi. O'zbekiston hududi turli diniy e'tiqodlar va marosimlarning tutashgan joyi sifatida, bu marosimlar va an'analarning o'rganilishi, ularning xalq madaniyati bilan bog'liqligi va o'zaro ta'siri muhim ilmiy ahamiyatga ega. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, diniy marosimlar va an'analarning o'rganilishi

jamiyatning ma'naviy rivojlanishida muhim o'rin tutadi va bu fanlar o'qitishda yangi yondashuvlarni talab qiladi. Qadimda odamlar g'ayritabiiy kuchlarga turli marosimlar orqali ijobiy yoki salbiy ta'sir etish mumkin deb hisoblaganlar. Diniy marosimlarni bajarishda kohinlar, keyinchalik ruhoniylar boshchilik qilgan. Ular o'z marosimlarini asta-sekin muayyan dinning talabi, xususiyati, aqidasi va ehtiyojiga moslagan. Islom dinida aqiqa, amri ma'ruf, xatna, ro'za tutish va ramazon hayiti, qurbonlik qilish va qurbon hayiti, namoz, haj, janoza, sunnat, nikoh, dafn va boshva marosimlar bor. Yahudiylikda - ibodat, shanba kuni, tug'ilish, diniy balog'at, nikoh va dafn marosimlari alohida o'rin tutadi. xristian dini marosimlari misteriyalar (qad. dinlarning maxfiy marosimlari) ta'sirida shakllangan va asosan Iso Masih shaxsi bilan bog'liq. xristianlikdagi pravoslav va katoliklar yetti sirli marosim - cho'qintirish, non va vino totish, xushbo'y moy surish, badanni yog'lash, nikoh, tavba-tazarru va kashishlik (rohiblikka qabul qilish)ni tan oladilar. Protestantlar esa faqat cho'qintirish, non va vino totish marosimini e'tirof qiladilar. Buddizmda ertalabki va kechki ibodat, monaxlarga oziq-ovqat keltirish, tiyilish kuni, dunyoga kelish va balog'at yoshini nishonlash, nikoh, yangi uyga ko'chish, ajdodlarni xotirlash va dafn marosimlari mavjud.

Adabiyotlar

1. Mirziyoev. SH. M. "Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan quramiz", T.: "O'zbekiston" 2017– B.419
2. Ashirov.A.O'zbek xalqining qadimiy e'tiqod va marosimlari-T:Alisher Navoiy nomidagi Milliy kutubxonasi;2007 B.274
3. Ashirov.A Avesto» va zardushtiylarning oila turmush marosimlari haqida//O'zbekiston da ijtimoiy fanlar. – 2002. – No 1. – B. 20
4. Karamatov.H. O'zbekistonda moziy e'tiqodlar tarixi-T:sharq;2008-196-200
5. <https://uz.wikipedia.org/wiki/An%27ana> . 02.12.2024
6. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Marosim> . 02.12.2024
7. https://uz.wikipedia.org/wiki/Diniy_marosimlar. 02.12.2024